

УДК 631.1:332.334

Гарасим П.М., д.е.н., професор,
декан обліково-економічного факультету
Львівської державної фінансової академії

ВПЛИВ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ НА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

© *Гарасим П.М.*

Дослідження присвячене вивченню впливу аграрної реформи на систему інформаційного забезпечення управління підприємством. Проведено історичні передумови його формування в контексті розвитку сільського господарства в Україні.

Ключові слова: управління, аграрна реформа, сільськогосподарська кооперація, інформаційне забезпечення.

Research dedicated to studying the impact of agrarian reform on the system information of management. A historical reasons for its formation in the context of agricultural development in Ukraine.

Key words: governance, land reform, agricultural cooperation, information provision.

Исследование посвящено изучению влияния аграрной реформы на систему информационного обеспечения управления предприятием. Проведены исторические предпосылки его формирования в контексте развития сельского хозяйства в Украине.

Ключевые слова: управление, аграрная реформа, сельскохозяйственная кооперація, информационное обеспечение.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В останні роки регуляторна політика держави була спрямована на регулювання ринковими методами аграрного виробництва та розвиток інфраструктури села. І одним із найефективніших шляхів виходу з кризи було відновлення кооперативного руху в аграрному секторі економіки. Кооперативи довели свою ефективність та необхідність, практично, в усіх країнах світу. Для України така організаційно-правова форма діяльності не є новою, особливо в сільському господарстві. Яскравим прикладом є праці всесвітньо відомих вчених-кооператорів, таких як М.Баллін, С.Бородаєвський,

І.Витанович, М.Кондратьєв, М.Левитський, Б.Мартос, О.Мицюк, М.Туган-Барановський, О.Чаянов та інші.

В умовах реформування аграрного сектора економіки, розуміння принципів організації та функціонування кооперативних формувань є, в певній мірі, спотвореним. Це, насамперед, є наслідком того, що в період перебудови кооперативами вважались майже всі організації засновані на приватній власності, що мали за мету досягнути якомога вищого прибутку при низькій якості послуг та продукції, яку вони виготовляли. Тому першочерговим завданням перед державою та науковцями стоїть повернення довіри до кооперації та акцентувати увагу на істинних принципах функціонування кооперативів.

Для вирішення даного завдання необхідно чітко визначитись із базовими поняттями, що дозволять ідентифікувати кооперативні організації в процесі їх формування та діяльності в сучасному економічному середовищі, визначити механізми взаємодії підсистем управління, пріоритетність їх спрямування, закласти методологічні основи розвитку та створити відповідні правові передумови.

Аналіз досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Кооперація в сучасному розумінні виникла зі становлення капіталістичних відносин, в період, коли індустріальна революція набирала обертів. Вона призвела до погіршення соціально-економічного становища, агресивності ринкового середовища та посилення конкуренції (у більшості випадків недобросовісної).

В залежності від того, в яких напрямках діяльності виникали проблеми у виробників, одноосібне подолання яких було складним та високо затратним, відповідно, в тих напрямках набувала розвитку кооперація. Залежно від цілей та завдань, які ставилися перед кооперативами, вони поділялись на певні види – споживчі, збутові, постачальницькі, обслуговуючі, виробничі та інші.

Професор Зіновчук В.В. зауважив, що у Швеції, Норвегії, Фінляндії, Ірландії членами маркетингових кооперативів є майже сто відсотків виробників молока, а у таких країнах як США, Данія і Голландія – близько 90% [1, с. 17]. Це є свідченням ефективності таких організаційно-правових форм ведення бізнесу.

Після набуття Україною незалежності та переходу до ринкових умов господарювання, роль держави у регулюванні економічними процесами відійшла на задній план, що призвело до децентралізації

управління та подрібнення великих господарств. При цьому, ринкові перетворення в аграрному секторі економіки відбувалися повільнішими темпами ніж в інших галузях. Як наслідок, виник дисбаланс в інтересах та можливостях сільськогосподарських товаровиробників і споживачів їхньої продукції. Це стало причиною того, що колективні сільськогосподарські підприємства опинилися на межі банкрутства, а їх зобов'язання перед підприємствами, засновниками яких вони і були, погашалися за рахунок пайових часток. Втрачений контроль над інфраструктурою сільського господарства залишив наодинці аграріїв у ринковому середовищі. Вся система кооперативних зв'язків, фактично, була зруйнована. Разом з цим кардинальна перебудова економічних відносин знищила найбільш важливі здобутки взаємодії таких підсистем управління, як планування, контроль та бухгалтерський облік. Без них в сучасному конкурентному середовищі не обходиться жодне підприємство, а нинішні наукові розробки, що стосуються управлінського обліку аграрних підприємств є нічим іншим як адаптація зарубіжних методичних основ сформованих в процесі синтезу централізованої та ринкової систем економіки до вітчизняних економічних реалій.

З-поміж різних думок вчених-економістів щодо заходів, які б змогли пришвидшити розвиток сільськогосподарського виробництва найбільш системний підхід запропонував професор Саблук П.Т., який виділив чотири основні складові аграрної реформи:

- 1) формування економічної платформи аграрної реформи;
- 2) побудова ринкового за змістом економічного механізму;
- 3) наповнення новим змістом конструкційної схеми економічної реформи;
- 4) законодавче забезпечення здійснення аграрної реформи [2, с.8-9].

Цілі статті. На основі дослідження економічних передумов розвитку кооперації в Україні окреслити коло завдань для створення ефективної системи інформаційного забезпечення управління аграрними підприємствами та вказати шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В деяких працях сучасних вчених-кооператорів акцент робиться на утворенні обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів з перенесенням їх особливостей функціонування із досвіду країн Західної Європи та

Північної Америки, який базується на діяльності фермерських господарств як основного сільськогосподарського товаровиробника. З цим важко погодитися, оскільки в Україні немає сформованого селянина-фермера на кшталт європейського або американського так, як цей процес вимагає зміни свідомості селян та їх освітнього рівня, однак ефективність діяльності таких господарств є беззаперечною. Натомість, у нашій державі існували інші організації, які, фактично, виконували ті ж функції, що і сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, хоча пріоритети їх діяльності дещо відрізнялися.

Інші ж, вітчизняні вчені, вважають за доцільне зосередитися на розвитку сільськогосподарських виробничих кооперативів, які мають спільні риси із колективними сільськогосподарськими підприємствами. Особливістю таких господарств є механізм їх функціонування, який базується на принципах кооперації, але пріоритетним напрямом їх діяльності є концентрація зусиль по виробництву продукції. Слід відмітити, що такий підхід дає можливість зберегти і примножити майно суб'єктів господарювання та з часом виявити і надати можливість самореалізації підприємливим селянам.

Однак в період перебудови економічної системи, в першу чергу, слід було б проаналізувати попередній досвід набутий впродовж сімдесятилітнього існування командно-адміністративного устрою, та використати, адаптувавши до нових умов господарювання, існуючі підприємства агропромислового комплексу, доповнивши, а не руйнуючи, існуючу систему інформаційного забезпечення управління підприємством необхідними складовими нормативно-правового та методичного характеру. В першу чергу, це стосується обслуговуючих сільськогосподарських підприємств, оскільки вони були засновані за рахунок пайових внесків колгоспів та радгоспів. Це свідчить про те що вони мали певні риси кооперативів, проте не були такими, тому єдиним виходом було б їх реорганізувати у відповідному організаційно-правовому напрямі. Ефект від таких дій був би наступний:

- збереження обслуговуючого сегменту ринку послуг в аграрному секторі економіки та контролю за просуванням продукції сільськогосподарського виробництва на всіх стадіях;
- використання переваг великомасштабного бізнесу;
- збереження інфраструктури села та соціального захисту

сільського населення;

- збереження системи інформаційного забезпечення управління, що могло б бути потужним базисом для імплементації ринкових методів управління.

Розглядаючи особливості функціонування організацій, які повинні обслуговувати сільськогосподарських товаровиробників слід зауважити, що напрями їх діяльності залежно від економічних умов означені по-різному. Для України першочерговими завданнями, які повинна вирішити кооперація, є саме ті, які вже мали базу для вирішення після здобуття Україною незалежності (табл. 1).

Передумов відродження та розвитку кооперативних формувань в Україні є багато, зокрема, Молдаван Л.В. зазначає ряд об'єктивних причин, які спонукають до цього:

- неможливість доступу до ринків як збуту, так і постачання матеріальних ресурсів, оскільки в даний час на монополізований ринок посередницькими структурами, сільськогосподарським товаровиробникам одноосібно вийти вкрай важко;

- диспаритет цін на промислову та сільськогосподарську продукцію і засилля в агробізнесі різного роду посередницьких структур, які не враховують інтереси сільськогосподарських товаровиробників;

- гостра необхідність сільськогосподарських підприємств в дешевому кредиті як на сезонні, так і на довгострокові цілі, які могли б надавати кредитні кооперативи [3].

У зв'язку з цим необхідно враховувати фактори, які впливають на організацію підсистем управління, що забезпечують ефективність усіх бізнес-процесів на підприємстві (рис. 2), в сукупності яких виділяють зовнішні й внутрішні.

Основні важелі впливу на розвиток реформ в агропромисловому комплексі, такі як ціни, фінанси, кредит, податки, планування, обов'язкові платежі у бюджет – між собою не узгоджені. Вони не враховують виникнення нових форм власності і господарювання. Як і раніше, економічний механізм функціонування господарств розрахований на державну власність, на методи і прийоми, що були властиві командно-адміністративній системі управління. Дуже важливим сьогодні є те, наскільки інтенсивно змінюватимуться економічні відносини в аграрному секторі, наскільки природно у цей процес входитимуть відносини власності,

наскільки досконалим буде створено економічний механізм.

Таблиця 1

Пріоритетність завдань кооперації на різних етапах розвитку економіки аграрного сектору

№	Суть завдань як вирішує кооперація	Пріоритет завдань кооперації	
		Радянський період	Сучасна Україна
		Економічно розвинуті країни	Високий
1	Розвиток спеціалізації та агропромислової інтеграції, яка повинна збільшити величину валової товарної продукції сільськогосподарства	Високий	Низький
2	Зниження собівартості продукції, підвищення її якості та конкурентоспроможності, загальне підвищення ефективності виробництва	Високий	Високий
3	Доведення рівня концентрації до оптимальної величини, що дасть можливість досягнути найбільш раціонального використання землі, виробничих засобів та трудових ресурсів	Високий	Високий
4	Формування мережі спеціалізованих господарств і міжгосподарських підприємств, які взаємодіють на основі виробничої кооперації	Високий	Середній
5	Підвищення соціального розвитку сільської громади за рахунок створення на базі кооперативних організацій соціальної інфраструктури	Високий	Середній
6	Створення рівних умов господарювання усіх учасників кооперації	Високий	Високий
7	Підвищення особистої та колективної зацікавленості учасників кооперації	Високий	Середній
8	Об'єднання зусиль сільськогосподарських товаровиробників для протистояння посередницьким структурам, що дозволяють отримати прибуток від усіх стадій прокодження виготовленої продукції	Низький	Високий
9	Надати стабільний доступ товаровиробникам до матеріально-технічного постачання за цінами нижчими від цін посередників	Низький	Високий
10	Забезпечення можливостей виходу на ринки збуту продукції, в тому числі на міжнародні, використання при цьому власні, контрольовані виробниками, канали збуту	Низький	Високий
11	Поділ та мінімізація ризиків, що досягається шляхом формування великих партій товарів, де індивідуальна частка продукції суттєво не впливає на маневреність ресурсів	Низький	Високий
12	Відновлення зруйнованих господарських взаємозв'язків між сільським господарством та переробною промисловістю, що можливо досягти шляхом створення нових та реорганізації існуючих переробних підприємств за рахунок спільних зусиль сільгоспвиробників	Низький	Високий
13	Зліцядування сезонності виробництва різних видів сільськогосподарської продукції та залучення працівників сільгоспвиробників до робіт на переробних підприємствах в міжсезоння, що призведе до стабілізації виробництва та доходів сільського населення	Високий	Високий
		Високий	Середній

Зовнішні, у свою чергу, поділяються на об'єктивні й суб'єктивні. Об'єктивними є такі фактори, що впливають з організації облікового процесу на макrorівні та передбачають законодавче й нормативне регулювання ведення фінансового обліку та складання фінансової звітності. Суб'єктивними факторами є фактори, пов'язані з професійним вибором і кваліфікацією облікового апарату.

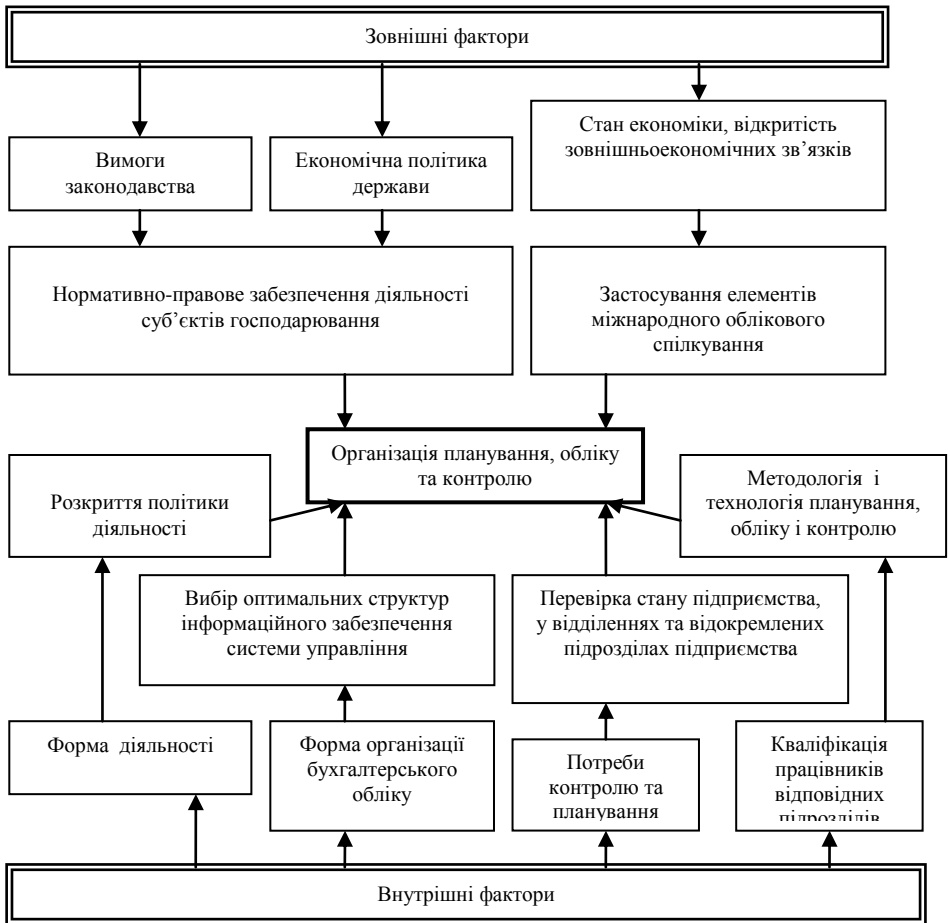

Рис. 2. Фактори впливу на організацію процесів планування, обліку та контролю

Висновок. На нашу думку, кооперативний рух відкриває нові можливості для створення повноцінної структури обслуговування сільськогосподарського виробництва, яка сприятиме встановленню ринкової рівноваги в аграрному секторі. Вважаємо, що сільськогосподарська кооперація в Україні тільки зароджується, тому сьогодні важливо зосередити увагу на вивченні та визначенні теоретико-методичних особливостей економічного механізму її функціонування, невід’ємними елементами якого є система управління, бухгалтерський облік, аналіз, контроль, планування та відносини власності. Лише їх тісна взаємодія та впровадження в практику наукових досліджень зможе забезпечити формування і реалізацію кооперативної політики на сучасному етапі і на перспективу.

Список використаних джерел:

1. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. В. Зіновчук. – К.: Логос, 1999. – 256 с.
2. Саблук П. Т. Проблеми обліку і аналізу в забезпеченні аграрних перетворень / Колектив авторів за ред. П. Т. Саблука. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – 206 с.
3. Молдаван Л. В. Роль сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у процесі реорганізації КСП / Л. В. Молдаван. – К.: Тасіс, 2000. – 52 с.